

ЛОЗАРСТВОТО В УНГАРИЯ

Г. Дудаш

Обединяването на унгарските селяни в кооперативните стопанства откри нови перспективи за развитието на унгарското селско стопанство. Това даде възможност да се разработят и рационално да се разрешат редица отдавна назрели проблеми във връзка с увеличението на продукцията от селското стопанство. Във втората петилетка се предвижда значително увеличение на производството на грозде, плодове и зеленчуци. Затова трябва да бъде извършено засаждането на приблизително 460 000 дка лозя и 730 000 дка овощни градини. По-голяма част от тези насаждения ще обхване така наречените унгарски целини. Това са предимно досега недостатъчно използваните песъчливи райони и наклонени терени. Тези площи са пригодни за лозарство и овощарство. С тяхното разработване ще се включат повече земи, които преди не се използваха стопански или в най-добрия случай се засяваха с ръж и други нискодоходни култури.

Настоящата статия представлява само част от изследователската работа, която влиза в програмата на Икономгеографската катедра по странознание при университета „Йотвъш Лоранд“ в Будапеща.

* * *

Унгария не принадлежи към страните, които произвеждат големи количества грозде и вино, но по отношение на качествените вина е една от първите в света. Средно годишно се произвеждат 3 500 000 хл вино. С това производство тя заема от 9 до 12-о място в света, а в Европа от 6-о до 9-о място. По производство на вино в Европа Унгария отстъпва на Италия, Франция, Испания, СССР, Румъния, а в някои неплодородни години — и на Португалия, Гърция и Югославия.

Лозята в Унгария заемат площ от около 2 200 000 дка. Това се равнява на 2,3% от обработваемата площ на страната. Лозарството дава кръгло 8% от стойността на продукцията на селското стопанство, или 13% от това на растениевъдството, и осигурява прехраната на 8% от населението в страната. Износът на вино през 1961 г. представлява 1,2% от целия износ на страната и е един от най-важните износни артикули на унгарското селско стопанство.

В края на XIX в. филоксерата прекратява възхода на лозарството в Унгария и заедно с появилата се в същото време пероноспора само за петнадесет години унищожава почти всички лозя в хълмистите и планински райони. Площта на лозята спада почти наполовина. Жертви на филоксерата стават най-ценните винарски райони, докато лозята, насадени върху пясъчливи почви с цел за задържане на пясъка, застрашаващ големи територии на страната, особено между Дунав и Тиса, биват едва засегнати. По време на реконструирането на лозята, проведено в края на XIX и началото на XX в., този факт допринесе за ориентирани при новонасажденията предимно към неподатливите на филоксера пясъчливи почви. В този критичен период нарасна значително народностопанското значение на почти неопценените дотогава в стопанско отношение пясъчни зони.

В резултат на големите новонасаждения, проведени в пясъчните райони, съотношението между пясъчните и планинските лозарски райони се изменя доста рязко в полза на пясъчните зони, и то предимно районите между Дунав и Тиса, Банат, Ниршег и др.

Пълното възстановяване площта на лозята бива прекъснато от Първата световна война и след това вече никога не достига предишното си ниво (площта остава по-малко с около 345 000 дка). Борбата с филоксерата и пероноспората застави лозарите да прибегнат към нови, по-модерни начини за обработване на лозята и едновременно с това да създадат и нови сортове лози, които да виреят успешно в пясъчните условия. Тези опити се увенчаха с успех и някои от новосъздадените сортове унгарско десертно грозде по-късно се разпространяват и в другите лозарски страни, където се ползват с добро име.

Настъпилите след Първата световна война териториални промени в Унгария повлияха неблагоприятно върху по-нататъшното развитие на лозарството. Макар че 70% от лозята останаха в границите на сегашна Унгария (2 150 000 дка), във времето между двете световни войни унгарското лозарство претърпява сериозна криза, тъй като поради ограничения вътрешен пазар и настъпилата световна стопанска криза Унгария не бе в състояние да обезпечи пазара за производството на лозарството.¹ Поради същите причини новонасажденията и обновяването на лозята по размерите си не вървят в крак с остаряването на наличните лозя, които, както е известно, са били на времето си масово насадени след пораженията на филоксерата и следователно изведнъж остаряват масово. В резултат на всичко това непосредствено преди Втората световна война лозята намаляват на 2 070 000 дка.

След освобождението през 1945 г. в резултат на успешното провеждане на поземлената реформа и на благоприятната ценова политика

¹ Интересно е да се отбележи, че докато през 1931 г. Унгария изнася 1850 вагона десертно грозде за Германия, то в 1935 г. този износ намалява на 717 вагона. В същия период от време износът на десертно грозде от България се увеличава от 311 на 3715 вагона.

лозарството е във възход и за няколко години площта на лозята достига относително голямо увеличение (2 370 000 дка). Въпреки това проблемата във връзка с обновяването на лозята не бе решена и започналото преди 1945 г. раздробяване на лозята продължава и напред, като дори се ускорява. По време на поземлената реформа около 285 000 дка добре обработвани, даващи висококачествени вина лозя на едрите земевладелци биват раздадени на около 100 000 неопитни нови стопани. В резултат на неопитност и лошо гледане повечето от тях биват унищожени.

По време на първата петилетка (1950—1954 г.) в резултат на вредната стопанска политика (изискване на държавни доставки на извънредно ниски цени, високи данъци, големи разходи по новите насаждения и др.) площта на новите насаждения силно намалява, като на някои места лозята дори биват изкоренени и през 1956 г. площта им намалява на 1 940 000 дка.

Така за десет години след освобождението през 1945 г. трябва да се констатира, че са унищожени около 410 000 дка лозя.

След контрареволуцията от 1956 г. стопанската политика на новото правителство действа благоприятно върху развитието на селското стопанство в общо и в частност на лозарството. За времето на тригодишния план (1958—1960 г.) започна увеличаването на новите насаждения и лозарството тръгва отново към възход.

За да може да се даде достатъчно убедителен отговор на предстоящите за решаване от унгарското лозарство проблеми, трябва да се проучат преди всичко обществените, материално-техническите и особено природните условия и възможности за развитието на лозарството.

Що се отнася до обществените и материално-техническите условия на перспективното развитие на лозарството, може да се каже, че те са достатъчно благоприятни. Въпросът за осигуряване на квалифицирана работна ръка за перспективно развитие на лозарството е, общо взето, решен. Както е известно, унгарските лозари се ползват с добро име и имат трайни производствени традиции в лозарството. А механизиранието и оборудването на едроплантационното лозарство се развива добре. Освен това унгарската промишленост е в състояние да обезпечи по-нататъшните нужди на механизацията, като снабдява лозарството с високо продуктивни машини.

Като едни от най-важните условия, които обезпечават високото качество на унгарските вина и в общо възможността за увеличаване производството от лозарството, са преди всичко специфично благоприятните природно-географски условия на страната.

Географското разположение на Унгария отговаря напълно на всички условия, необходими за лозарството. Унгария е разположена от 45°48' до 48°35' с. ш. и от 16°5' до 22°58' и. д. (по Гринвич), почти на еднакво разстояние от екватора и северния полюс. В южните и югоизточните части на страната средната годишна температура е 11°C и само

в малка част на Северна Унгария тя се понижава до 8°C. Това показва, че за лозарството е налице най-важният екологически фактор — необходимата средна годишна температура.

Вегетационният период на лозата в Унгария, установен въз основа на дългогодишни данни, е средно 185—200 дни. През този период лозата получава от 3100 до 3400°C слънчева топлина, от която 1400—1600°C е активна сумарна топлина (със стойност +10°C).¹

Температурата през вегетационния период при сухото слънчево лято и дългата топла есен способствува за доброто развитие и узряване на гроздето в Унгария, а немного студената зима почти не застрашава лозата в Унгария от измръзване.

Между отрицателните фактори, които до известна степен нанасят вреда на лозарството, на първо място се нареждат късните пролетни мразове. При съвременния начин на защита обаче те не нанасят сериозни щети, а в повечето случаи само забавят развитието на лозата. Последните пролетни мразове (изчислено за период от 50 г.) в южните части на страната траят до 5 април, а в северните лозарски райони — до 25 април. От мразовете в повечето случаи страдат лозята върху пясъчливите почви, тъй като те са по-чувствителни към температурните промени.

Количеството на валежите през цялата година, а също така и за вегетационния период е достатъчно и разпределението им в много от случаите е благоприятно. По време на вегетационния период валежите се разпределят така, че в първия период от развитието на лозата (май и юни) са повече, в периода на зрението на гроздето (август-септември) са по-малко. Това намалява опасността от пероноспората, защитава гроздето от изгниване и същевременно увеличава захарността му. В някои неблагоприятни стопански години обаче лозата получава много повече или съответно по-малко валежи, отколкото при нормалните години. Поради това лозарството претърпява загуби не само в количествено, но и в качествено отношение. Отчасти с този факт се обяснява значителната разлика в количеството на гроздето и виното в отделните години.

Тази разлика в производството става много по-ясна, ако проследим данните за отделните години.

От доста променливите данни на средния добив ясно се вижда, че той е по-нисък от този в България.² Това се дължи почти изцяло

¹ В България по време на вегетационния период лозата получава съответно 4100—4500°C обща или 1.00—2200°C активна сумарна температура. От това се вижда, че в България за лозата има по-благоприятни условия, което дава възможност за отглеждането и на по-късно зреещи сортове грозде, докато в Унгария по-късно зреещите сортове не винаги успяват да узреят.

² 1940—1944 г. — 376 кг; 1945—1948 г. — 330 кг; 1949—1952 г. — 386 кг; 1953—1957 г. — 386 кг (данни по Статистически справочник на НР България, С., 1958 г.).

Развитие на лозарството по периоди

	1931—1940 г.	1946—1955 г.	1956—1960 г.
Площ на лозята (1000 дка) ¹	2156	2260	1989
Реколта на грозде (1000 т)	495	483	575
В т. ч. десертно грозде (1000 т)	33	59	55
Среден добив (в кг на декар)	241	220	317
Производство на вино (1000 хл)	3101	2834	3420

¹ Включително с новите, още недаващи плод лозя.

Развитие на лозарството по години

	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Площ на лозята (1000 дка)	1955	1986	2007	2040	2040	2190
Реколта на грозде (1000 т)	535	890	555	491	591	551
В т. ч. десерт. грозде (1000 т)	49	74	53	42	62	74
Сред. добив в кг на декар	297	498	307	266	321	281
Произв. на вино (1000 хл)	3260	5295	3257	2956	3508	3131

на твърде ниския добив, който се получава от остарелите, непродуктивни и немодерно обработвани лозя. От едрозаводските лозя, стопанисвани по „българския“ начин, в Унгария се получават същите добри резултати, както и в България. С този начин на отглеждане се осигурява не само висока механизация, но освен това се откриват големи възможности за намаляване на неблагоприятното влияние на климатичните и другите природни фактори.

От неблагоприятните природни фактори трябва да споменем още и вятъра, който въпреки че не оказва особено влияние върху лозарството в Унгария, все пак в някои много ветровити години нанася известни щети, особено върху лозята от пясъчливите райони, като нанасява младите лозя и плода им с пясъка, който разнася.

Северноунгарските котловини със своите температурни инверсии често пъти превръщат лозарството в рискован селскостопански отрасъл. Независимо от това в Северна Унгария има благоприятни условия за по-нататъшно развитие на лозарството. Това се дължи преди всичко на изобилната слънчева радиация в южните склонове на някои планински райони, където се произвеждат качествени вина — Бадачон, Гьонгьош, Егер, Токай Вилан и др. Климатичните условия в тези райони могат да се сравняват до известна степен с тези на някои средиземно-

морски райони. Що се отнася до почвените условия на тези планински райони, те са твърде благоприятни за лозарството. Поради вулканичния си характер почвите са много богати на калий, фосфор и други важни за лозата хранителни вещества. В големите пък лозарски райони в пясъците на Алфьолд (между Дунав и Тиса) в резултат на способността на кварцовия пясък да отразява слънчевите лъчи гроздето тук е подложено на така нареченото двойно облъчване, което до голяма степен ускорява узряването му и подобрява неговото качество. Именно с тези специфични природни условия на Унгария може да се обясни отчасти и фактът, че някои чуждестранни сортове, като турския сорт „кадарка“ (гъмза), италианския „ризлинг“, някои бургундски сортове и др., даже и в родината си не дават такива добри резултати, както в Унгария.

В заключение може да се установи, че природните условия на страната — преди всичко микроклиматът и твърде интензивната слънчева радиация на южните хълмисти склонове, които разполагат и със съответните почвени условия, благоприятствуват за произвеждането на доброкачествено грозде и вино. Благоприятни са и природните условия в песъчливите райони на страната, макар че тук поради относително по-непостоянния климат лозарството е съпроводено с повече рискове и е по-трудоемко. Въпреки това и тук могат да бъдат постигнати съответните по количество и задоволителни по качество реколти.

Териториалното разпределение на лозята днес в Унгария е твърде неравномерно (вж. картограмата).

Най-голяма част от лозята, около 58% (1 260 000 дка), се пада на района на Алфьолд. Около 90—95% от лозята на този район са съсредоточени в песъчливите и лъсови почви между Дунав и Тиса с център гр. Кечкемет — люлка на лозарството върху песъчливи почви. Около една трета (приблизително 100 000 дка) от огромното землище на този град е заета с лозя. Значително лозарство се среща и на юг, югозапад и на югоизток от Кечкемет — около Хелвеция, Ижак, Ченгьод, Шолдвадкерт, Яношхалма, Вая, Чонград и др. Характерно е, че покрай зеленчукопроизводството и овощарството главен отрасъл в окръга Бач-Кишкун се явява и лозарството. Около 8% от обработваемите в окръга площи са лозя, които дават около 20% от стойността продукция на селското му стопанство. По време на втората петилетка тук ще бъдат засадени най-много нови лозя, тъй като от заплануваните 460 000 дка около 260 000 дка се падат на досега недостатъчно рационално използваните песъчливи райони между Дунав и Тиса.

Северно от окръга Бач-Кишкун, а именно в окръга Пеща, също така има много лозя. Забележителните тук винарски центрове са градовете Цеглед и Ясберен. Значителни лозя има още в песъчливите райони на Ниршег, които по размерите си далеч изостават от лозята между Дунав и Тиса.

В териториално отношение втори по значение лозарски район е Дунаутул. Тук лозята обхващат 620 000 дка, което прави около 28% от всичките площи на лозята в страната. Винарският район в Дунаутул в много отношения се отличава от този в Алфьолд. Разликата се състои не само в това, че тук гроздето и вината надминават по качество тия от района между Дунав и Тиса, но и по това, че тук лозята не се срещат в такива големи блокове. Напротив, тук са характерни многобройните, отделни, малки, но много специфични известни винарски центрове, като Балатонските (Бадачон, Балатонфюред, Чопак, Шомло), югоизточния район на Дунаутул (Мечек, Вилан, Шиклош, Сексард), северния район на Дунаутул (Несмени Мор) и Шопронския — тъй наречените „исторически“ винарски центрове.

Най-малкият и все пак най-известният винарски район в Унгария е северният, в подножието на Североунгарските планини. Тук лозята заемат площ от около 300 000 дка, т. е. около 14% от всички лозя в страната. Тук фактически трябва да бъдат разграничени три почти еднакви по значение отделни винарски центрове. Измежду тях естествено най-ценен е световноизвестният винарски център Токай, който заслужава особено внимание. Лозята тук се намират по южните, вулканични по своя произход склонове на Токайската планина. Те са разположени средно от 150 до 300 м над морското равнище. Общо територията на токайските лозя възлиза на около 50 000 дка. Най-известните токайски сортове са фурминт и харшлелею. Те са основните сортове, от които се приготвяват десертните токайски вина.

Други винарски центрове в Унгария са: районът с център гр. Егер и центрете в подножието на планината Матра (Гьонгьош, Вишонта, Абашар, Верпелет), които са също световноизвестни със своите сортове десертно грозде и вина. Най-известните тук сортове са кадарка (гъмза), бургунди, медок, италиански ризлинг и др.

* * *

По отношение на лозарството петгодишният план като главна задача предвижда създаването на едрозаводското лозарство. В интерес на тази цел постепенно се подменят остарелите и нископродуктивни лозя. Понастоящем в Унгария около 60% от лозята са по-стари от 40 години и при това на много места са оредели. Ето защо много от новите насаждения имат за задача да заместят подлежащите на изкореняване остарели лозя. Разбира се, не трябва да се пренебрегва увеличението на площта на лозята.

Петгодишният план предвижда значително увеличение на продукцията на десертното грозде, което през 1961 г. заема 11% от гроздето в страната. Природните условия са твърде благоприятни за отглеждането на някои десертни сортове. Пренебрегването на производството на десертно грозде за износ лишава и сега още страната от

значителна валута. Интересът към десертното грозде както на вътрешния, така и на международния пазар расте от година на година. Страните, членки на СИВ, непроизводителки на грозде, представляват постоянен и сигурен пазар за износа на десертно грозде от Унгария.

Изпълнението на тия важни задачи ще има за резултат пълното обновяване на лозарството. Това ще бъде з интерес на селяните и на целия народ, тъй като в резултат на новата реконструкция и на увеличението на новонасажденията в 1980 г. Унгария ще може да произведе вместо досегашните 70 млн. кг десертно грозде — 200 млн. кг, а вместо досегашните 3—3,5 млн. хл вино — 5—5,5 млн. хл годишно.

Въз основа на предварителни изчисления, имайки пред вид обществените и природните условия на страната, изглежда възможно перспективното увеличение на площите от лозята да достигне над 3 млн. дка, а сегашната продукция от грозде, съответно от вино, да бъде увеличена евентуално 2,5 до 3 пъти. Тази съвсем вероятна възможност се подкрепя и от поуците на историческото развитие на лозарството и винарството. Освен това твърде значителни перспективи се откриват пред увеличението на производството чрез модернизиране на производствените методи и чрез увеличаването на средните добиви. Решаващият въпрос е къде ще бъде определено мястото за засаждането на новите лозя. Тази задача обаче трябва да бъде предшествувана от задълбочени комплексни изследвания, в които по наше мнение трябва да вземат участие и географите.

DER WEINBAU IN UNGARN

G. Dudasch

(Zusammenfassung)

Mit dem erfolgreichen Abschluss der sozialistischen Umgestaltung der Landwirtschaft (1962 — nahezu 97%) waren auch in Ungarn die politisch-gesellschaftlichen Bedingungen der Grossbetriebswirtschaft und einer grosszügigen Entwicklung der Landwirtschaft geschaffen. Als Folge davon wird das Tempo der Entwicklung der ungarischen Landwirtschaft schon in der nahen Zukunft voraussichtlich beschleunigt, die Richtungen der Spezialisierung werden kraftvoller hervortreten, und Ungarn kann in der Arbeitsteilung der RGW-Länder eine immer aktivere Rolle spielen. In dieser bedeutungsvollen sozialistischen Arbeitsteilung nimmt die ungarische Landwirtschaft — ähnlich Bulgarien und Rumänien — infolge der Empfehlungen des RGW eine spezielle Stelle ein. Wenn wir nämlich die günstigen Natur-, Verkehrs- und Marktverhältnisse in Betracht ziehen, scheint es logisch zu sein, dass sich Ungarn als eines der wichtigsten Wein-, Obst- und Gemüsebauländer spezialisiert und zur Befriedigung des ähnlichen Bedarfes der erwähnten Länder beitragen soll. Damit sind schon die grosszügigen Verfügungen des zweiten Fünfjahrplanes (1961—1965) im Zusammenhang, welche die Entwicklung des Wein-, Obst- und Gemüsebaus fördern. Im Laufe dessen ist die völlige Regenerierung des einheimischen Weinbaus und die seinem Rang entsprechende Entwicklung zu erwarten.

Ungarn gehört zwar nicht zu den grossen Weinbauländern (es nimmt mit seinem Weinbau von 3—3,5 Millionen hl pro Jahr nur die 9—12. Stelle ein), es ist aber unter den Qualitätsweine bauenden Ländern eines der ersten. Die gegenwärtige (1962) Weinbaufläche von Ungarn — nahezu 2,200,000 Dekar — nimmt 2,3% der gesamten fruchtbaren Bodenfläche des Landes ein. Der Wein beträgt rund 8% des Produktionswertes der gesamten Landwirtschaft und sichert unmittelbar oder mittelbar mehr als 8% der Bevölkerung Lebenserwerb.

In Ungarn können die Naturbedingungen des seit langem heimisch gewordenen Weines für sehr günstig gehalten werden, da ein bedeutender Teil des Landes für den Bau dieser ausserordentlich wertvollen Pflanze geeignet ist. Parallel damit kann aber festgestellt werden, dass die Rahmen des gegenwärtigen Weinbaus die Möglichkeiten, die von den Naturverhältnissen entstammenden Gegebenheiten der Entwicklung des Weinbaus in grösseren Dimensionen sozusagen angeboten werden, nicht einmal annähernd erreichen.

Die Entwicklung des Weinbaus hat also in Ungarn praktisch keine naturgeographischen Hindernisse. Was die «Platzgewinnung» des Weins betrifft, hat man selbst im Falle der Verdoppelung des heutigen Standes nicht zu befürchten, dass die Weiterentwicklung auf Kosten anderer landwirtschaftlicher Zweige geht. In Ungarn gibt es noch immer bedeutende Flächen, die bebaut werden können (auf dem Gebiet zwischen der Donau und der Theiss z. B. 1,2 Millionen Dekar Land), Gebiete, die landwirtschaftlich bis jetzt gar nicht oder nur wenig nutzbar gemacht werden konnten. Zur selben Zeit entsprechen sie jedoch den Forderungen des Weinbaus gut.

Deshalb scheint es in Ungarn die Vorstellung reell zu sein, nach welcher die Weinbauflächen im Laufe der perspektivischen Entwicklung über 3 Millionen Dekar und der gegenwärtige Weinbau auf das 2,5, eventuell auf das Dreifache erhöht werden soll. Diesen heute schon zur Notwendigkeit gewordenen Wunsch unterstützen und bestätigen auch die historischen Lehren des Weinbaus.

Die neue «Landnahme» kann wahrlich nur so über ihre volkswirtschaftliche Bedeutung hinaus zu einer internationalen Sache werden, denn dadurch könnte man nicht nur den einheimischen Weintraubenkonsum verdoppeln, sondern man könnte eine bedeutende Menge auch an die Konsumenten der nördlich von uns liegenden, Wein nicht anbauenden befreundeten Länder liefern.